Mnogi pretpostavljaju da polovični napori mogu biti djelotvorni. Lakše je napraviti mali skok nego veliki.

Karl von Clausewitz

Mogu izračunati gibanje nebeskih tijela, ali ne i ljudsko ludilo.

Isaac Newton

Ništa ne pridonosi sreći i dobrobiti države od visokih profita.

David Ricardo

Draga, živimo u prijelaznom razdoblju.

Adam Evi nakon što su prognani iz raja

Razlika između političara i državnika je u tome što političar misli na naredne izbore a državnik na narec

James Freeman Clarke

Loš je onaj birokrat koji nije kadar dobru ideju tako dotući da čak i njezin autor s olakšanjem očekuje nj

Robert Townsend

Kad birokrat ustrajno ponavlja pogrešku, to obično nazove novom praksom.

Hugh Sidey

U birokratskom susutavu, povećanje troškova bit će praćeno padom proizvodnje.

Max Gammon

Cijena države blagostanja postala je tako visoka da kapitalizam više nije mogao fukcionirati u tzv. tvrdom budžetskom ograničenju. Mađarski ekonomist Janos Kornai postao je slavan ustvrdiviši da socijalistički sustav traži labavu monetarnu i kreditnu politiku. Jedni i drugi trebali su inflaciju. Kapitalizam da bi mogao dinamizirati razvoj, zadržati razinu profitne marže, a socijalizam da bi opstao. Samuelson je inflaciju nazvao malarijom.

Keynes je pitanjima likvidnosti pridavao najveću moguću pažnju. Poznata je njegova preferencija likvidnosti kojom je pokazao kako brzina opticaja ni približno nije ni stabilna ni predvidiva kako su to smatrali pristalice kvantitativne teorije novca nekada i danas. Zamka likvidnosti je poseban slučaj. O tim kategorijama se ne raspravlja u Lijepoj našoj. To je dio stare „prtljage“ o kojoj nije potrebno brinuti. Ima u tome više od zrnca istine. Globalizacija je omogućila kapital odnosu ono što nacionalna država nije mogla – primjerenu profitnu stopu po ukusu investitora. Naime, nacionalna ekonomija je mogla tiskati novac i tako podržavati gospodarsku aktivnost. Međutim, takva politika ima svoje granice. Problem realizacije, karcinom kapitalizma, nije moguće u nedogled rješavati inflacijom i kreditnim balonima. Seljenjem kapitala u područja koja omogućuju primjerenu profitnu stopu postaje dio poslovne filozofije multinacionalnih korporacija. Kada povoljni uslovi nestanu kapital napušta odnosnu zemlju. Tako je globalizacija izvršila više za stabilnst cijena nego sve centralne banke svih razvijenih zemalja svijeta zajedno. Nerazvijene zemlje su onda i sada tek „oktroirane“ izvedenice bez

subjektiviteta.

Priča kako će inozemne investicije dinamizirati gospdarski razvoj Lijepe naše vrlo je prozirna priča. Nema od toga ništa. Green field investicije imaju smisla ako donose nova znanja i potrebu angažiranja domaće pameti u pravcu daljnjeg razvoja. Priče o dobrobiti starih industrija su tlapnje bez sadržaja. Dakle, Lijepoj našoj trebaju investicije koje će stvarati, recimo moderno, veliku dodanu vrijednost. Industrija male dodane vrijednosti je i danas, u lijepoj našoj, dominantni dio gospodarske strukture. Osim što imamo instalirane kapacitete za stvaranje niske dodane vrijednosti mi smo, dodatno, nekonkurentni inozemnim proizvođačima na domaćem tržištu. Kako nema carinske zaštite i kako smo dio jedinstvenog europoskog tržišta održanje kapaciteta na životu zahtjeva „aparate“. U protivnom imamo brže ili sporije nestajanje domaćih igrača na domaćem tržištu.

Jedan od „aparata“ koji smo prenijeli iz bivšeg sustava zove se – nelikvidnost. Kupim robu, aliÂ je ne platim. Što sam učinio. U suštini ja sam izvršio protupravnu emisiju novca. Drugim riječima, ja sam izvršio protupravnuÂ preraspodjelu dohotka i imovine. To je protuustavni čin. I to tako godinama. Ne radi se o malim sredstvima. Radi se o iznosu većem od deset postotnih poena BDP-a. Ponekad je to nešto više, pnekad nešto manje. U bivšem sustavu, društvenog vlasništva, udruženi rad je uzimao udruženom radu a kako su svi gospodarski subjekti bili društveni to s aspekta društva nije bila otimačina. U uvjetima privatnog vlasništva nelikvidnost jest otimačina. Prema tome, nelikvidnost nije izraz dobrote ili zločestoće. Naprosto, nelikvidnost nije tek tako riješiv problem. Nelikvidnost je svojevrstan skupni indikator nereda u hrvatskom gospodarstvu.

Pogledajmo pobliže kako nastaje nelikvidnost kako bi se jasnije odredili o veleumnim formulama kako riješiti problem nelikvidnosti.

Postoji inflacija na strani ponude i inflacija na strani potražnje. Inflaciju na strani potražnje rješili smo 3. listopada 1993. godine Stabilizacijskim programom. Taj dio inflacije je prilično trivijalan, to više što je nacionalno tržište malo i otvoreno, i jednostavno ga je riješiti. Rekli smo da je cijena jednje njemačke marke 4,444 hrvatska dinara, pa gospodo ako želite investirati u njemačke marke dođite u banku i kupite njemačkih maraka koliko hoćete. Dakle, da bi riješili psihološki dio inflacije morate se poslužiti - šokom. Inflacija je „preko noći“ nestala iako je bila viša od 30% mjesečno. Problem inflacije je na strani ponude. Tu stvari nisu jednostavne. Inflaciju na strani ponude zovemo troškovna ili strukturna inflacija. Dnevno slušamo kako su nam visoki troškovi, kako nismo konkurentni kako imamo strukturne probleme koje nitko ne riješava. Upravo je tu „kvaka 22“. Naša nelikvidnost nije ništa drugo nego izraz realne inflacije koju nismo spomenutim programomÂ mogli „slomili“. Tadašnja Vlada bila je svijesna tog

problema. To znamo jer je obećala da će Stabilizacijski program slijediti Razvojni program koji će obuzdati troškovnu inflaciju. To se nije dogodilo. Upravo izostanak rješavanja realne inflacije podijelila je ekonomiste na dvije grupe. Jednu grupu čine optimisti koji predviđaju svijetlu budućnost, a drugu pesimisti koji nelikvidnost uspoređuju s kumulativnom bombom koja bi mogla, eksplodirajući, razoriti ionako krhko hrvatsko gospodarstvo.

Izneseno trpi primjedbu. Kako imamo inflaciju kada na današnji dan Lijepa naša zapravo ima deflacijske procese? Prije nego ogovorim,Â želim postaviti pitanje kako to da je bonaca na površini a ribe se bore za opstanak napadajući jedna druge? Želilm reći da inflacija, po mome mišljenju, nije inflacija samo ako cijene rastu, iako je to očekivani slučaj. Inflaciju imamo kada su cijene stabilne, a cijenu te i takve stabilnosti plaćamo u pojavnim oblicima kao što su: broj nezaposlenih, javni i inozemni dug, deficit trgovačke i platne bilance, porezno opterećenje, proračun kojim dominiraju socijalni rashodi. Je li dosta?

Sada valja odgovoriti na pitanje kako da postoji obveza od „x“ kuna, a u aktivi, imovini, nema ogovarajuće protustavke? Vi kupujete robu i stvrate obvezu. Kupljenu robu obrađujete i dodajete joj vrijednost koju u svojim poslovnim knjigama evidentirate kao trošak. Kada ste završili posao prodajete robu, ali po nižoj cijene u odnosu na ostvarene troškove. Ukoliko imate takav slučaj, recimo godinu dana, iskazat ćete gubitak koji ćete u narednim boljim vremenima pokriti. Međutim, ako se priča o nižoj cijeni u odnosu na troškove ponovlja iz godine u godinu tada će obveze rasti a imovina će se smanjivati „nestajati“. Mislite da pričam priču. Uzmite dnevne novine i vidjet ćete da se poduzetnici bune zbog visoke porezne presije, što je za njih trošak, na visoke kamatne stope, što je za njih trošak, u odnosu na zemlje od kojih uvozimo robu. Sudski procesi traju desetak i više godina kako bi naplatili svoje potraživanje, ali gle – dužnik je proglasio stečaj. Kako nazvati takav institucionalni okvir u kojem poduzetnici djeluju, odgovorite sami. Ono što vam se u vrijeme prodaje vaše robe činilo kao dobro obavljen posao postaje gubitak koji ćete morati pokriti. Tako se sami nađete u situaciji da niste u mogućnosti pokriti svoje obveze, pa počnete odugovlačiti s plaćanjima, što košta vašeg vjerovnika, i, s vremenom, bit ćete tuženi. Ako imate sreću da vam se vaša drama događa u vrijeme mogućih predstečajnih nagodbi možete dobro proći. Vaši će vam vjerovnici otpisati dio potraživanja, za njih je to gubitak, i, ako dade Bog, možda ćete se izvući. Ako u tome ne uspijete opet ćete izmisliti neku „kemiju“, u čemu smo pokazali zavidnu kreativnost, kako bi se izvukli. Hvaljene predstečajne nagodbe pokazale su da privatno vlasništvo (potraživanja - imovina - vjerovnika) nije neupitno u Lijepoj našoj. Sada Vlada „varaća“ predstečajne nagodbe u stečajni zakon. Pravna struka negoduje. Međutim kada se utapamo, mislim na hrvatsko gospodarstvo, svaka je „slamka spasa“ dobro došla.

Priča koju sam ispričao događa se svakodnevno. Prema tome, nelikvidnost nije samo stvar protuzakonitih radnji iako se stiče u javnosti utisak da upravo nezakonita ponašanja dominiraju. Niste sami. Galbraith je u svojoj knjizi „Veliki slom“ za Veliku krizu iz 29-te godine, između

ostalih, okrivio upravo nemoralno i neetično ponašanje menadžera i špekulanata.

Zašto nelikvidnost valja vezati sa Stabilizacijskim programom. Objava kako je tadašnji hrvatski dinar zemjenjiv s njemačkom markom „pije vodu“ ako i samo ako se zaustavi tiskarski stroj. I odista tiskarski stroj se je zaustavio. Kada je u pitanju veličina i kretanje novčane mase tada valja reći da centralna banka provodi politiku koju je najvaila u Stabilizacijskom programu. Sasvim je drugo pitanje koja je cijena te i takve politike. Pored centralne banke o vođenju politike tzv. tvrdog budžetskog ograničenja valjalo je osposobiti sudstvo da učinkovito rješava sudske sporove. Presude bi morale biti u roku nekoliko mjeseciÂ umjesto prakse višegodišnjih procesa. Dakle, pored tvrdog budžetskog ograničenja moralo je postjati i „tvrdo“ institucionalno, pravno, ograničenje. Na žalost, mjenjamo zakone kao košulje. Jedan dan jedan zakon, drugi dan drugi, itd. Ponekad promjenimo dva ili višezakona dnevno ali se ništa dobrog ne događa što nas prirodno ne samo da frustrira, već dinamizira troškove što stanje u kojem se nalaze poduzetnici čini još gorim. Drugim riječima, nestalnost institucionalnog okvira izravno uzrokuje nestalnost društvenog, pa samim time, i gospodarskog sustava. I onda se čudimo zašto nemamo gospodarskog rasta. Čudimo se zašto ne navaljuju strani investitori koji za par desetaka milijuna eura mogu pregovarati s Vladom – dokaz da smo punopravna članica Trećeg svijeta. Navedeno valja shvatiti kao dijagnozu stanja: danas je gore nego što je to bilo jučer, ali je bolje nego što će to biti sutra.

Vratimo se priči. Postavimo pitanje što bi se dogodilo da „obrišemo“ iznos nepodmirenih potraživanja? Recimo da država kaže: gospodo mi ćemo podmiriti nepodmirena potraživanja ali više neće biti ni nulte tolerancije, omiljeni izraz hrvatskih političara, za buduće neizmirivanje obveza. Kratki odgovor glasi: ništa. Opet bi se nelikvidnost pojavila. Možda ne kod istih, ali bi se pojavila i bujala bi svakim danom; opet bi došli u sadašnje stanje. Izneseno ukazuje da naša nelikvidnost predstavja izraz realno troškovne i strukturne inflacije.

Vrlo je važno reći da rješenje nelikvidnosti istovremeno znači dinamiziranje gospdarskog razvoja. Naprosto nelikvidnost ćemo riješiti ako se smanje kamatne stope i ako se kreditna aktivnost preusmjeri od potrošnje prema proizvodnji, izvoznoj orijentaciji. Nelikvidnosti ćemo se riješiti ako porezna presija bude na razini od najviše 25% BDP-a, iako nam je današnjih 34% porezne presije nedovoljno da pokrijemo „socijalne“ rashode u proračunu. Cilj koji sam predložio samo pokazuje koliko smo bili i jesmo nerazumno rastrošni, s jedne strane, i, koliko smo daleko od riješenja, s druge strane. Pri tome moramo voditi brigu da smanjimo poreze – poreze na dohodak i dobit kako bi povećali konkurentnost nacionalnog gospodarstva. Dražavni aparat valja „desetkovati“. Mala i nerazviena zemlja koja nije završila proces tranzicije mora biti racionalna. Zapošljavanje u državnu administraciju nije zapošljavnje to je dodatno opterećenje za gospodarstvo. Zakoni nam moraju postati dugoročni, jasni, nedvosmisleni, itd. Dakle, za našu nelikvidnost veliku odgovornost snose zastupnici Sabora od uspostave lijepe naše do dana današnjeg. Privatizacija kakvu smo proveli dio je nelikvidnosti. Dalje možete i sami

nabarajati. Uopće nije važno što niste profesionalni ekonomist – nećete pogriješiti. Prema tome, draga gospodo, priča kako ćete riješiti nelikvidnost ovim ili onim modelom nije istinita. Spoznaja kako je gospodarstvo Lijepe naše nekonkurentno mora biti poziv na akciju. Ništa se ne radi na povećanju učinkovitosti hrvatskog gospodartva. Zato stojima na sedamdesetom ili tako nekako mjestu godinama. Istina, jedne godine koje mjesto gore, druge dolje i tako zapravo propadamo iako smo članovi uvaženog kluba koji se zoveÂ – Europska unije. Ukoliko ne promijenimo svoje ponašanje moglo bi se dogoditi da počnemo bolovati od kompleksa manje vrijednosti. To sigurno nitko ne želi, pa gospdo političari primite se posla.